

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 3

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 924 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана.....	10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохилов Жалолiddин Очилов, Самадов Хомид Самандарович	
Investition marketingni rivojlantirish asosida mintaqa investitsiya jozibadorligini oshirish	16
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
O'zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi.....	22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Qulliyev Ulug'bek Mirzayevich, Mamanov Alisher	
Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan.....	28
Luiza Sayfullonva Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna	
Oliy o'quv yurtlarida matematik statistikani o'qitishning xususiyatlari.....	34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo'razovna	
Turizm tadbirkorlikning o'ziga xos xususiyatlari	37
Mardonova Dilafruz Kosimovna	
Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minoti: O'zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari.....	41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o'g'li	
Mamlakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog'ozlar bozorining o'rni va roli	46
Akramov Azamat Ramziddinovich	
Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati	53
Iminov Mahmudjon Azimjon o'g'li	
Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi.....	60
Jiyamuratov Rustam Nuriddinovich	
Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim mezonini.....	65
Jo'rayev Behzod Nuriddinovich	
Iste'molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakllantirish.....	70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	75
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o'rni.....	80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	84
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash.....	89
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlanova Dilobar Maxkamovna	
Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo'llari	100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna	
Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta'minlashning ekonometrik tahlili	105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств.....	111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович	
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan.....	116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O'g'li	
Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag'allikni qisqartirishdagi ahamiyati	121
Abdullayev Habibullo Asadulla o'g'li	
Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar	125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi	
Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari	131
Akobirova Nodira Najmiddin qizi	
O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlanish yo'llari.....	135
Axmedova Nafisa Amiriddin qizi	
Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry	140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna	

Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko'rsatkichlarini prognozlash va modellashtirish.....	144
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili.....	149
Talipova Dilfuza Nabiyeвна	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue	158
Meyliev O. R., Gofurova K.	
Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri	166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li	
Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan.....	170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna	
Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti	174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	178
Kamilova Iroda Xusnitdinovna	
Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish	183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi.....	188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavatovich	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari	194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna	
O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish.....	200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li	
Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar	214
Musaeva Ziyoda Allayarovna	
O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari	218
Musyeva Shoirazimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich	
Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari.....	223
Akramova Nargiza Axrorovna	
Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari.....	227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari	231
Nazarova Latofat Toirjon qizi	
O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich	
Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish.....	240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li	
Talabalarining oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov	
Methodological Aspects for Branding in Private Schools.....	251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора.....	256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли	
Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish	261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari.....	267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari	275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi.....	279
Saidqulova Firuza Farmonovna	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari	283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	

O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili	288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna	
Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari.....	294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi	
The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions	303
Umarova Dilfuza Rakhmatilla qizi	
Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish	307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimlikni baholashni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish	311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari	314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Oliy ta'lim muassasalarida gibrid bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish	319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li	
Роль инвестиций в системе железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	325
Акбарова Лайло Упашевна	
Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari	330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.	
Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida	334
Davlayev G'olib Ashurovich	
Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi	337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi	
Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari	343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov	
Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar	348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi	354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.	
Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari	358
Karimov Anvar Aktam o'g'li	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari	362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar	367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi	380
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari	386
Musyeva Shoirazimovna	
Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением	390
Нодирбек Холбаев	
Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta'sirini statistik baholash	396
Nuriddinov Zufar Akbarovich	
Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана	402
Нуриллаев Жамолiddин Ярашевич	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish	408
Oybek Elmuratov	
Intellektual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari	411
Maxmudova Nargiza Davlat qizi	

Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract.....	416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi	
Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati	421
Abduqaxorov Bekzod O'tkir o'g'li	
Raqamlashtirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida.....	426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi	
O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri.....	431
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане	437
Аскарлов Бахтиер Аскарлович, Собирова Мукаддас Хамидуллаева	
Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан.....	442
Холиков Сулаймон Уткир угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlar.....	447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili.....	452
Sayfullayev Siddik Nosirovich	
Sug'urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash.....	457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o'g'li	
Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari	462
Turdiyeva Uzeyda Omirbayevna	
Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами.....	469
Хайдарова Малика Шокирджановна	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida.....	478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari	482
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari	491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi	
Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlar.....	498
E. N. Raximov	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	504
Avazov Ixom Ravshanovich	
Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish.....	509
Djuraeva Guzal Shavkatovna	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	513
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari.....	517
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
The impact of corporate governance on firm performance and financial stability	524
Muhammadyor Yunusov	
Mintaqalarda kamg'alik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari.....	537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari	541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina	
Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari.....	544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi	
Korxonalarining bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari.....	550
Umarova Hulkar Umidulloyevna	
O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi	555
Do'stova Aziza Qahramonovna	

Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari.....	559
Iroda Majidova	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari	565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari	569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi	
“Зелёная экономика” как фактор повышения экономического роста страны.....	573
Тураева Адиба Икрамовна	
Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi.....	580
Xasanov Rustam Rabimovich	
Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari.....	583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich	
Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта.....	588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.	
Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xoriy tajribalaridan foydalanishning ahamiyati.....	594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna	
Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari	598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna	
Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi.....	601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li	
The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market.....	607
Khasanov Umarbek Begmat ugli	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xoriy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari.....	613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari	621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li	
Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish	627
Maxammadiyev M. M.	
Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari.....	632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna	
Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari	636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li	
Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения	644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукuroв Тимур Умидович	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeuna	
Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan	656
Hakimov Feruz Khurshid ugli	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili	659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna	
Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashtirish imkoniyatlari	665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich	
Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xoriy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari	670
Turdiyev Shaxriddin Erxonovich	
Suv resurslaridan foydalanishda xoriy tajribalari	675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich	
Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi	681
Meliyev Isroil Ismoilovich	
"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi	686
Urunbayev Saparbek Samatovich	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari.....	692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich	
O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar.....	699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich	

Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape.....	704
Otaboev Akhmed Makhsubek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov	
Xalqaro migratsiyaning O'zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta'siri.....	709
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений.....	714
Пирмухамедова Шахноза	
Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан...	719
Рузибоева Нилуфар Тулкин кизи	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarni tashkil etishning afzalliklari va muammolari	730
Axmedova Dilbar Buronovna	
Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishda sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati.....	734
Ishmanova Diana Nurmadovna	
Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari.....	737
Muxtorova Madina Azamat qizi	
Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar	741
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari.....	746
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Budjet ijrosini samarali ta'minlashda davlat xaridlarining ahamiyati.....	752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
Aholi sog'ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir.....	763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna	
Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati	769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinovna	
Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o'rni	778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas'uliyat ("Rossiya temir yo'llari" OAJ misolida)	784
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o'g'li	
Raqamli transformatsiyaning O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri	790
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi	
Trade Marketing in the Era of Social Media: Strategies for Attracting and Retaining Customers Through Social Media Platforms.....	795
Mamatkulova Shoirja Jalolovna	
Mamlakatimiz to'qimachilik tarmog'ining zamonaviy holati va tendensiyalari.....	800
Azizxon Tillyaxodjayev	
Physical Activity and Education, Trends in the Sports Industry	807
Axtamov Djamshed Baxromovich	
Davlat moliyaviy nazoratining amalga oshirishning metodologik masalalari.....	812
Hakimov Nodir Nazarovich	
Avtomobil yo'llari tizimidagi tashkilotlarda buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimini tashkil qilishning o'ziga xos jihatlari.....	818
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Inson kapitali indeksini oshirishda ta'lim tizimini rivojlantirish yo'nalishlari	826
Akhmadaliev Nikholakhon	
Global iqtisodiyot sharoitida bank inqirozlarining kelib chiqish sabablari va ularni boshqarish yo'nalishlari	829
To'xtayeva Umida Shamsiddin qizi	
Усовершенствование практики управления инфляцией на примере зарубежного опыта.....	833
Нишанбаева Наргиза Бохадировна	
Sud-buxgalteriya ekspertizasini tayinlashning tashkiliy-huquqiy ta'minoti.....	837
Darvishov Sarvarbek Rustamovich	
Mudofaa majmui va huquq muhofaza qilish organlari muassasalari, tashkilotlari g'azna ijrosi	845
Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
The Concept and Theoretical Foundations of Marketing Strategy in Regional Development.....	851
Diyorakhon Ibragimovna Kholmurotova	

Umumta'lim maktablarini moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari	857
Turayev Ochil Yarashevich	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	861
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
15-sonli MHXS asosida bitim narxini aniqlash	869
Toshpo'latova Munisabonu Ibrohim qizi	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi.....	873
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
The Role of Local Budgets in Tax Policy	877
Mukaddasova Gavxarxon Nodirxonovna	
Korporativ boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish negizida innovatsion muhitni shakllantirish asoslari.....	881
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Fermer xo'jaliklari samarali faoliyatining asosiy statistik ko'rsatkichlari va ularning tahlili	887
M. Sh. Axmedova	
O'zbekiston Respublikasida kambag'allikni qisqartirishning institutsional va huquqiy asoslari	892
Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	
Global biznes muhitining korporativ boshqaruv tizimiga ta'siri.....	897
Egamberdiyev Shuxrat Satimbayevich	
Sug'urta faoliyatida andarrayting xizmatini takomillashtirish	901
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich, Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich	
Qozog'iston sug'urta bozori tahlili	906
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich, Djalilova Malika Shuxratovna	
Tashqi savdoni tashkil etish va tartibga solishda merkantilistlar g'oyalarining tutgan o'rni	911
Turayev Nurbek Muxammadovich	
Актуальные вопросы обеспечения экологической безопасности.....	919
Исроиллов Боходир Ибрагимович, Хасанов Ойбек Мардонович	

TASHQI SAVDONI TASHKIL ETISH VA TARTIBGA SOLISHDA MERKANTILISTLAR G'OYALARINING TUTGAN O'RNINI

UDK: 330:812

Turayev Nurbek Muxammadovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya: Tashqi savdoni tashkil etish va tartibga solishning o'ziga xos tarixi mavjud bo'lib, unga oid mavzular tadqiq etilganda ilmiy tadqiqotlarni olib borishning iqtisodiy usullari sirasiga kirgan iqtisodiyotda tarixiy yoki tadrijiy yondoshuv usuli sifatida merkantilistlar g'oyalaridan ham foydalaniladi. Ayrim adabiyotlarda zamonaviy merkantilizm atamasining qo'llanilishi ularning g'oyalari zamonaviy ko'rinishda hanuzgacha amalda ekanligi hamda dolzarbligini shuningdek iqtisodchilar orasida hattoki jahon savdo tashkilotining majlislarida ham bahs munozaralarga sabab bo'layotganligi qiziqishlarimizni yanada ortiradi, uni tadqiq qilish va chuqurroq o'rganishga undaydi, tegishli xulosalar qilishga asos bo'ldi.

Kalit so'zlar: tashqi savdo, merkantilistlar, eksport, import, oltin, pul miqdori, geografik kashfiyotlar, mustamlaka davlatlar, metropoliyalar.

Abstract: There is a specific history of the organization and regulation of foreign trade, and the ideas of mercantilists are also used as a method of historical or evolutionary approach in economics, which are among the economic methods of conducting scientific research when researching topics related to it. The use of the term modern mercantilism in some literature further increases our interest in the fact that their ideas are still in force in modern view and are relevant, as well as the fact that among economists, even at meetings of the World Trade Organization, a controversy is causing debate, encouraging its research and deeper study, giving rise to relevant conclusions.

Key words: foreign trade, mercantilists, exports, imports, gold, amount of money, geographical discoveries, Colonial States, metropolises.

Аннотация: Организация и регулирование внешней торговли имеют свою историю, и при изучении смежных тем используются также идеи меркантилистов как метод исторического или практического подхода в экономике, которые входят в число экономических методов проведения научных исследований. Использование термина современный меркантилизм в некоторой литературе свидетельствует о том, что их идеи в современном виде все еще актуальны, а также вызывают споры среди экономистов даже на форумах Всемирной торговой организации.

Ключевые слова: внешняя торговля, меркантилисты, экспорт, импорт, золото, количество денег, географические открытия, колониальные государства, мегаполисы.

KIRISH: TADQIQOT MUAMMOSI VA UNING MAQSAD VAZIFALARI, DOLZARBLIGI, AHAMIYATI

Tashqi savdoni to'g'ri tashkil etish va amalga oshirish uning rivojlanishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi, tashkil etish davlat miqiyosida, milliy iqtisodiyot doirasida yoki xo'jalik sub'yekti, tashqi savdo faoliyati ishtirokchisi bo'lgan turli korxonalar ko'lamida bo'lishi mumkin. Biz to'xtalmoqchi bo'lgan mavzu milliy iqtisodiyot doirasidagi tashqi savdoni tashkil etish hamda tartibga solish bo'yicha merkantilistlarning fikrlariga bag'ishlanadi.

Tadqiqot muammosi shundan iboratki tashqi savdo faoliyatini rivojlantirish, erkinlashtirish yoki tartibga solish to'g'risida fikrlar ekanmiz nazarimizda milliy iqtisodiyot doirasida amalga oshirilayotgan ishlar silliq ketayotganga o'xshaydi, lekin nimagadir hanuzgacha tashqi savdoda eksport ulushi importga nisbatan farqli ravishda kam, negadir import tovarlari tarkibida asosiy katta ulush zamonaviy asbob uskunalar va jihozlar hissasiga to'g'ri kelsada ishlab chiqarishda salmoqli o'sish kuzatilmayapti, yoki eksport hamjmda shiddatli o'sish kuzatilmadi. Qayerda xatoga yo'l qo'yildi, amalga oshiralayotgan tadbirlar bozor qonuniyatlariga qanchalik mos keladi, bozor mexanizmi qanday ishlab turibdi, bu borada tarixiy nazariyalarga e'tibor qilsak balki muammolarning ba'zi bir jihatlariga yechim topilib qolar degan umidda merkantilistlar g'oyalariga diqqatimizni qaratmoqchimiz.

Ushbu mavzuni tadqiq etishimizdan asosiy ko'zlangan asosiy maqsad milliy iqtisodiyotda tashqi savdoni yanada optimal rivojlantirish borasida mantiqan asosli ilmiy va amaliy ahamiyatga ega fikrlar taqdim etishda merkantilistlar fikrlarini o'rganishdan iborat. Mazuning ahamiyati va dolzarbligi tashqi savdo balansining bugungi manfiy qoldig'i yillar o'tsada bir xilda turib qolishi, bugungi tadbirkor eksport qilishni o'rganishi, umuman eksport to'g'ri tashkil etilganmi bu borada xorijiy olimlarning fikrlari qanday va bu yetakchi rivojlangan davlatlarning tajribasi ularning iqtisodiyotida qanday samara bergan.

ADABIYOTLAR SHARHI

Merkantilizm g'oyalari tadqiq etilishi iqtisodiy ta'limotlar tarixi deb ataluvchi fan sifatida o'rganilgan bo'lib unda asosan o'zbek olimlaridan A.A. Razzoqov fikrlariga e'tibor qiladigan bo'lsak merkantilizm iqtisodiy ta'limoti mohiyatini keng bayon qilinganini ko'ramiz, olim ularning faoliyatini ikki davrga bo'lib o'rganadi. ^[3] Birinchisi ilk merkantilizm yoki monetarizm davri bo'lsa ikkinchisi rivojlangan merkantilizm savdo balansiga oid masalalar nuqtai nazaridan tahlil etiladi. U o'z asarida merkantilizm iborasi birinchilardan bo'lib Adam Smitning asarlarida ucharashini aytadi va Britaniyada mustamlakalar paydo bo'lii bilan merkantilizm vujudga kelgan deydi, vaholanki xorijiy adabiyotlarda merkantilizm g'oyalari mustamlakachilikka asos solgan deydi.

Merkantilizm g'oyalarini tadqiq etishga asosiy turtki bo'lgan olimlardan taniqli rus olimi Kireyev Aleksey Pavlovich bo'lib u o'zining xalqaro mikroiqtisodiyot nomli kitobida merkantilistlar faoliyatni batafsil bayon etadi, tashqi savdoni milliy iqtisodiyot doirasida tashkil etish hamda uni tartibga solish borasida tizimli yondashuv orqali tadqiqotchiga zarur bilimlar beradi. ^[6] Kireyev o'z yondashuvida merkantilizm g'oyalari asoschilari sifatida Britaniyalik olimlarning fikrlariga asosiy e'tiborini qaratadi, ularni chuqur tahlil va tadqiq etadi, har bir fikrni alohida amaliy misollar bilan tushuntirgan holda tadqiq etib, merkantilizm g'oyalarini samarasini, ijobiy va salbiy jihatlarini atroflicha yoritib beradi, merkantilizmni tanqid qilgan olimlar fikrlariga alohid e'tibor qilgan holda tadqiqotchiga fikrlarni taqqoslash, tafakkur qilishga imkon qoldiradi, qaror qabul qilishni yengil holda tadqiqotchiga taqdim etadi.

N.H. Hakimov o'z tadqiqotlarida o'zbek tarixidagi iqtisodiy qarashlarni merkantilizm nomoyondalari g'oyalari bilan solishtiradi ^[5] xorijiy olimlarning fikrlari o'rganadi, jumladan N.D. Kondratyevning "merkantilistlar xalq xo'jaligi va davlat o'rtasidagi munosabatlarni o'zida aks ettiruvchi amaliy siyosiy tizim yaratdilar" degan fikrlari iqtibos keltiriladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

tadqiqot olib borish mobaynida iqtisodiy ta'limotlarning tadrijiy rivojlanishi usuldan keng foydalanildi, ma'lumotlar sintez usulidan ham foydalanilgan holda tahlil qilindi. Undan tashqari iqtisodiy tizimni tahlil qilishda pozitiv va normativ yondashuvdan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI

Tashqi savdoni vujudga kelishi o'z tarixiga ega jarayon hisoblanadi, "nima sababdan davlatlar biri biri bilan savdo qiladi?" dayegan savol XII asrning boshlaridan iqtisodchilarni qiziqtirib kelgan mavzu hisoblanadi va bunday qiziqish turli davrlarda turlicha iqtisodiy maktablarni yaralishiga sabab bo'lgan. Yirik geografik kashfiyotlar va oltinning pul vazifasini bajarishi bilan milliy iqtisodiyotlar shakllandi, milliy iqtisodiyotlar davlatlar ko'rinishida o'z ta'sir doiralari kengaytirishni istadilar hamda bir birlari bilan urushlar orqali bosqinlarni amalga oshirib o'zlarining mustamlaka davlatlarini shakllantirdilar. Yirik shaharlar iqtisodiy markazlar sifatida yuzaga keldi, san'at, fan va ta'lim sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarilib iqtisodiyot nazariyasi ham rivojlana bordi, yangi xo'jalik tizimlari vujudga keldi, tovarlarning bu tizimlardagi roli o'rganila boshlandi natijada savdoning ilk nazariyalaridan biri sifatida merkantilizm g'oyalari shakllandi.

Merkantilizm (italyancha so'zdan olingan bo'lib "mercantile" – savdogar degan ma'noni bildiradi) – iqtisodiy maktab sifatida tashqi savdoda faol yoki ijobiy savdo balansini qo'llab quvvatlash va oltin milliy boylik asosi degan g'oyalarni ilgari surishgan. Merkantilistlar tashqi savdo borasida uchta asosiy g'oyaga ega edilar: birinchisi oltin va kumush milliy iqtisodiyotda boylik asosi, ikkinchisi uning manbai eksport importdan ko'p bo'lishi kerak, uchinchisi davlat tashqi savdo balansining ijobiy qoldig'ini ta'minlashi kerak, ya'ni boylik manbai mana shu uch asosiy g'oya asosida shakllanadi deb hisoblashgan. Bu borada Britaniyalik olim Tomas Man "Tashqi savdo bo'yicha Angliya boyligi" degan asarini yozgan, bu asar tashqi savdoga oid birinchi ilk ilmiy asar sifatida qaraladi, shu orada oltin to'plash maqsadida Yevropa davlatlari mutassil urushlar olib borilgan, Tomas Man esa merkantilizm nazariyasini rivojlanishiga ulkan hissa qo'shgan olim sifatida tan olinadi.

Eksport va import orasidagi tafovut tashqi savdo balansini qoldig'i ekanligi, davlatning ikki tomonlama tashqi savdosini amalga oshirishda oltin hisobini yoki boylik hisobini yuritishda muhim ko'rsatkich ekanligi tan olingan, Tomas Manning asosiy xizmati savdo balansini tushunchasini davlat miqiyosida tashqi savdo balansini ko'rinishiga

keltirishi edi. Tovarlar importi Tomas Man fikriga ko'ra eksportni ham rag'batlantirishi, milliy iqtisodiyot uchun oltinni (qattiq valyuta) kamayishiga olib kelsada hamkor tomonni rag'batlantirishi va bu o'z navbatida davlatlar orasida xalqaro savdoning yanada rivojlanishiga olib keladi deb hisoblaydi. Undan tashqari bu olim pul savdoni rag'batlantirishi va xalqaro savdogarlarni tayyorlash g'oyalarini ham aytib o'tgan, bu fikrlar sharqiy Yevropa davlatlari orqali Rossiyaga ham kirib kelgan, nima sababdan Rossiya hakida aytib o'tishimiz sababi bu g'oyalar Markaziy Osiyo davlatlari tarixiga ham jiddiy ta'sir etganini keyinchalik izohlab ketamiz. Shu o'rinda ta'kidlash joizki Ibn Xaldunning halol tadbirkor g'oyasi bizning yurtlarda taniqli bo'lgan, ya'ni tadbirkor halol bo'lsa mam-lakat va podshohni boy qiladi, boy davlat qudratli armiyasiga ega bo'ladi degan fikrlar ham shakllangan edi. Islom dini nozil etilishi hamda tarqalishi bilan ko'pgina musulmon davlatlar orasida tashqi savdo munosabatlari amalga oshirilgani barchamizga ma'lum, lekin Yevropa olimlarining ustunligi aynan tashqi savdoga oid adabi-yotlar yozib qoldirganligida degan xulosaga kelish mumkin.

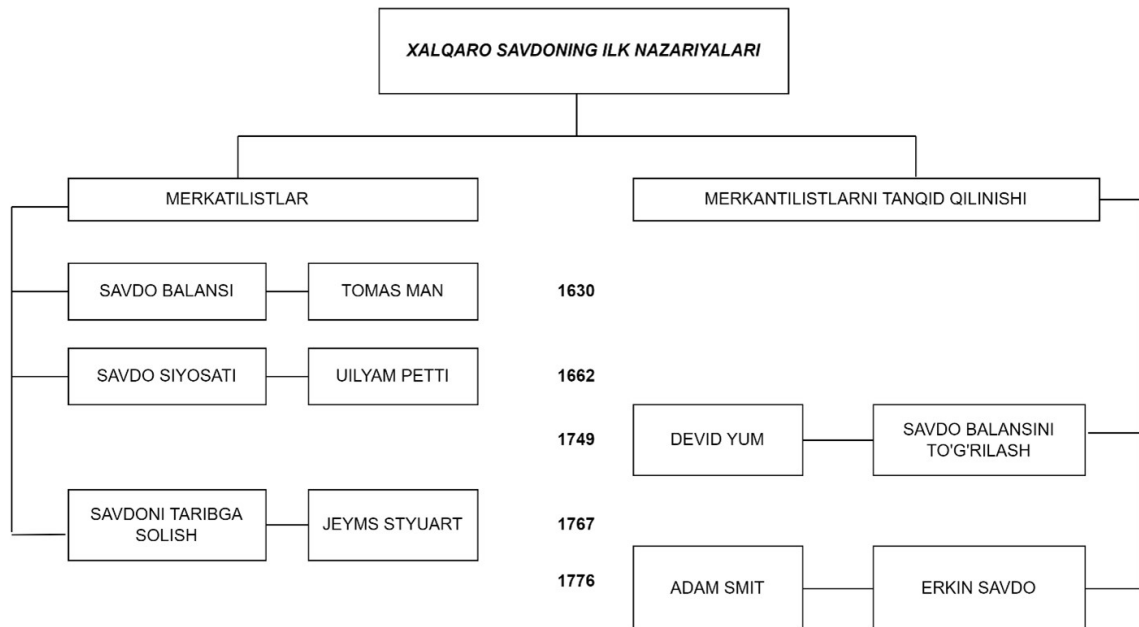
Britaniyaning dunyodagi ko'plab davlatlarni mustamlakaga aylashtirish, ulardan arzon xom ashyo olib qayta ishlab sotishi, o'zining mustamlakalariga tashqi savdoga ishtirok etishni ta'qiqlashi, sanoat mahsulotlari faqatgina Briyataniyadan sotib olishi zarurligi targ'ib etish hamda faqat eksportga yo'naltirilgan siyosati nati-jasida 1662-yil Angliyada Uilyam Petti "Soliqlar va yig'imlar to'g'risida" risola yozadi. Uilyam Pettining fikriga ko'ra import hajmi eksportdan oshmaslik sharti bilan amalga oshirilishi mumkin, davlatdan pulning chiqib ketishi ta'qiqlash yoki uni kamaytirish tashqi savdoda kutilgan natijani bermaydi, uning fikriga ko'ra ichki bozorni himoya qilish emas balki uni mantiqan, ilmiy asoslangan tarzda tartibga solish kerak deydi, bugungi kundagi dolzarb bo'lgan bojxona siyosati masalalarini ham o'z risolasida bayon etadi.

Shuningdek bojxona to'lovlarining stavkalar yuqori bo'lmasligi, tashqi savdodagi tadbirkorlar uni yengil to'lashlari, shu yo'l bilan bojxona to'lovlaridan bo'yin tovlash holatiga chek qo'yish mumkin deb hisoblaydi. Bojlarning to'g'ri undirilishi ikkita mezon asosida amalga oshirilishi ta'kidlaydi: birinchisi barcha narsalar, tayyor mahsulotlar yoki iste'molga yaroqli tovarlar ichki ishlab chiqarish yoki yetishtirilgan mahsulotlarga nisbatan qimmatroq bo'lishi (ya'ni chetdan import qilingan tovarlar narxi ichki bozordagidan qimmat bo'lishi kerak); ikkin-chisi ortiqcha boylilikni ko'rsatuvchi yoki insonlarni gunohga undovchi tovarlar qo'shimcha soliqqa tortilishi zarur degan fikr bildiradi (ya'ni zargarlik buyumlari, alkogolli ichimliklar va hokazo), bugungi kunda "aksiz solig'i"ni tarixi degan nom oladi, ilk erkin iqtisodiy hududlarga oid fikrlar muallifi Uilyam Petti hisoblanar ekan.

Merkantilizmni keskin tanqid qilgan olimlardan biri Shotlandiyalik olim Devid Yum bo'lib "Savdo balansi to'g'risida" esse yozib unda fransuz faylasufi Sharl Monteskega "Pul savdo g'ildiragi emas balki uni moy-lash vositasi" deya e'tirof etadi. Devid Yum agar musbat savdo balansi mamlakatda boylilikni (pul miqdorini) ko'paytirsam ichki bozorda narxlar ham ko'tariladi, natijada tashqi bozorlar uchun mo'ljallangan tovarlar narxi ham ko'tariladi va bu eksportga mo'ljallangan tovarlarning raqobatbardoshligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi deydi, eksport hajmining kamayishi, o'zgarmay turgan import hajmining ortishiga natijada tashqi savdo balansi manfiy qoldiqqa ega bo'lishi va pulning chiqib ketishini ham ko'payishiga olib keladi. Bu fikr o'sha davr merkantilist-lari fikrlariga qarshi edi, shuningdek pulning ortiqcha chiqib ketishi mamlakat ichki bozorida narxlarning pa-sayishiga, eksport raqobatbardoshligini oshishiga, savdo balansi yana qaytib musbat qoldiqqa ega bo'lishiga hamda kirib keladigan pul oqimi ham ko'payishiga sabab bo'ladi deydi.

Merkantilizmlar o'z g'oyalarini rivojlantirishda davom etgan holda Jeyms Styuart orqali "Siyosiy iqtisod tamo-yillarini tadqiq etish" nomli asar 1767-yilda yoziladi, Yozef Shumpeterning fikriga ko'ra siyosiy iqtisodga Devid Yum tomonidan tamal toshi qo'yilgan. Devid Yum qochonki davlat sanoat mahsulotlarini boshqa xalqlarga sotish orqali boyisa lekin savdo aylanmasi uning zarariga ishlasa u holda savdoni to'xtatish kerak deydi, shu-ningdek uchta usul ko'rsatiladi: birinchisi tashqi savdoda hamkor bo'lgan raqobatchilar ustun sohalaridan voz kechish, ikkinchidan mavjud raqobatda ustun jihatlarga urg'u berish va shu sohaga bor kuchini tashlash, uchin-chisi mahalliy ishlab chiqarilgan aynan bir xil yoki o'xshash tovarlarni import qilishda yuqori boj stavkalari bilan himoyalanih. Bu borada yana Devid Yum agar eksport uchun ishlab chiqariladigan tovarlar uchun xom ashyo importi zarur bo'lsa nima qilish kerak? degan savolga, muammoning yechimi sifatida esa ikkita yechim taklif qilgan, binichisi mahalliy xom ashyo resurslari asosida ishlab chiqarishni tashkil etish, ikkinchisi mahalliy xom ashyo resurslariga qarab ishlab chiqarish hajmini belgilash.

Merkantilizmlar fikriga ko'ra dunyodagi boyliliklar chegaralangan, bir davlatning boyishi faqatgina boshqa biri-ning kambag'allashishi hisobiga yuz beradi, faqatgina davlatda kuchli armiya va harbiy flot boshqalar ustidan hukumronlik o'rnatish vositasida amalga oshiriladi deb uylaganlar. Ular iqtisodiy tizimni uchta sektorga bo'lib: qishloq xo'jaligi, sanoat va mustamlakalardan iborat deya talqin qilishgan, savdogarlar iqtisodiy tizimning asosiy muhim bo'lagi, mehnat esa ishlab chiqarishning asosiy omili sifatida ko'rilgan. Albatta biz bu haqda gapirga-nizda gap tashqi savdoning boshlang'ich nazariyalari to'g'risida ketayotganligini unutmashimiz kerak bo'ladi. Quydagi 1-rasmda xalqaro savdoning ilk nazariyalari sxema ko'rinishida keltirilgan bo'lib unda har bir olimning kashfiyoti qaysi yillarda ishlab chiqilganligi to'g'risida ma'lumot olishimiz mumkin:

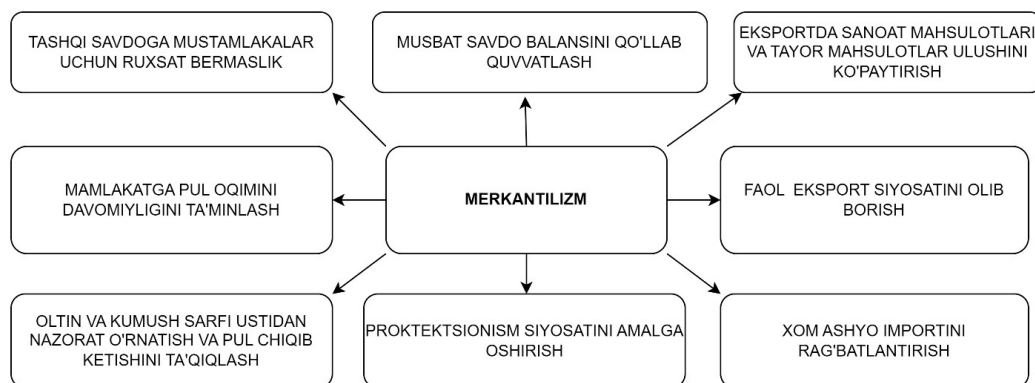

1-rasm: Xalqaro savdoning ilk nazariyalari¹

Tashqi savdo borasida merkantilistlar xizmati kam bo'lmadi ular tashqi savdo balansini musbat holda ushlab turish yoki uning ijobiy qoldig'ini shakllantirish borasida qimmatli fikrlarni bayon qilishdi, ya'ni bunga ko'proq eksport salohiyatini oshirish mumkinligini ta'kidlashdi, ular bunday ish yuritish birinchi navbatda ishlab chiqarishni rivojlantirsa ikkinchi navbatda aholi bandligi oshiradi deb qabul qildilar. Bosqinlar va sovg'alar kam ahamiyatga ega ko'prok pul topish uchun tashqi savdoni rivojlantirish kerak deya fikr bildirdilar, buning uchun bitta qoida, tovarlar sotib olinayotgan davlatga ulardan sotib olingandan ko'ra ko'prok tovar eksport qilish kerak deya hisobladilar.

Faol eksport siyosatini yuritish, bu borada ular eksport qilinuvchi tovarlarni qayta ishlash darajasini ko'tarish, tashqi savdoni amalga oshirishda o'z transportidan foydalanish, ichki xom ashyo resurslarini tejab ishlatish, tovarlar eksportini rag'batlantirish, xorijdan olib kelinadigan xom ashyo resurslariga bojxona to'lovlarini kamaytirish, mahalliy ishlab chiqaruvchilar tomomidan taklif etilgan tovarlarni rag'batlantirish va mahalliy tovarlarni juda qimmatlashishiga xizmat qiluvchi omillardan voz kechishga asosiy e'tiborlarini qaratdilar.

Davlatga pul oqimini ta'minlash, bu borada ular boyliklarni ikki guruhga bo'lgan holda sinflab eksport qilishni tahlil qildilar, birinchisi tabiiy boyliklar – yerdan qazib olish mumkin bo'lgan boyliklar, ikkinchisi sun'iy boyliklar – sanoat mahsulotlari. Ular oltin, kumush va qimmatbaho toshlar asosiy boylik deya uni to'plashni maqsad qildilar, ular bu kabi boylik hech qachon o'z qiymatini yo'qotmaydi, non, go'sht, vino va boshqa shu kabi tovarlarni davlatda oltin va kumushlar to'plash vositasi deb hisoblaganlar. Yana bir jihat reeksportga alohida e'tibor bergan holda bir davlatdan arzon olib boshqa davlatga qimmatroq sotish masalalsiga ham alohida e'tibor berishgan.

2-rasm: Merkantilistlarning asosiy g'oyalari²

1 A. Киреев. "Международная микроэкономика" 2014г. 115 стр.
2 Muallif ishlanmasi.

Proteksionizm siyosatini olib borish. Davlat boj tarifi va cheklovlar (kvota) vositasida tashqi savdo balansini ijobiy qoldig'ini ta'minlash maqsadida eksportni rag'batlantiradi hamda importni qisqartirishga harakat qiladi. Uilyam Petti fikriga ko'ra davlat eksport hajmiga yarasha import hajmini oshirishi mumkin, undan tashqari ishlab chiqarishni to'xtatmaslik uchun juda ko'p foyda bo'lmasa ham tovarlarni sotishni rag'batlantirish kerak.

Eksport uchun sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish va undagi tayyor mahsulot ulushini ko'paytirish. Merkantilistlar davlat xom ashyo eksportiga nisbatan tayyor mahsulot eksportidan ko'proq foyda ko'radi, shu sababli xom ashyo olib chiqib ketilishini cheklash yoki butunlay ta'qiqlash kerak degan g'oyani ilgari surishdi, undan ko'ra arzon xom ashyo importini rag'batlantirish raqobatbardosh tayyor mahsulot ishlab chiqarishni qo'llab quvvatlaydi hamda mamlakatda oltin va kumush zaxirasini ushlab turishga xizmat qiladi deya fikr bildirdilar. Ularning fikrlariga ko'ra yana qishloq xo'jaligiga nisbatan sanoat foydaliroq, sanoatga nisbatan savdo foydaliroq, davlat o'zi qazib olgan qazilmalarini to'liq o'zi qayta ishlab tayyor mahsulot ko'rinishiga keltirishi kerak.

Mustamlaka davlatlar uchun tashqi savdoni ta'qiqlash. Mustamlaka davlatlarning tovarlarini arzon olib qimmatga sotish, ularni tayyor mahsulotlar yaratishga qo'maslik, ularni xom ashyo manbaisiga aylatirish g'oyalari merkantilistlar tomonidan joriy qilingan.

Oltin va kumush zaxirasi ustidan nazorat o'rnatish hamda xususiy shaxslar tomonidan pul olib chiqib ketishni ta'qiqlash. Bu yerda merkantilistlar bandlik masalasiga e'tibor qaratib, har qanday iqtisodiyot uchun bandlik masalasi to'liq hal qilinmaydi ya'ni ortiqcha ishchi kuchi mavjud bo'ladi ularni yollash ishlab chiqarish hajmini oshiradi va buning uchun albatta pul zaxirasi ko'p bo'lishi kerak degan fikrlarni bildirganlar. Undan tashqari ular bandlik masalasi to'liq hal qilinsa chetdan kelgan pul inflyasiyaga, ya'ni pulning qadrsizlanishiga sabab bo'ladi deganlar, bu fikrlari bilan ular bandlik va inflyasiya o'zaro bog'liq ekanligi sari birlamchi qadamlarini qo'yganlar.

Merkantilistlar tashqi savdo siyosati borasida bir nechta aniq takliflarni berdilar, eksport yaxshi – import yomon, eksportni qo'llab quvvatlash kerak, importni esa cheklash kerak, tashqi savdodan maqsada qattiq valyuta oqimini ko'paytirish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni himoyalash kerak, zarur bo'lmagan importni ta'qiqlash kerak, eksportga faqat tayyor mahsulotlarni sotish kerak, xom ashyoni import qilib, tashqi savdo balansini ijobiy qoldig'ini ta'minlash kerak, qaysi davlatda qattiq valyuta ko'p bo'lsa o'sha davlat boy davlat kabilar shular jumlasidandir. Ilmiy tilda aholining iqtisodiy barqarorligini ta'minlash uchun faol zaxiralarni to'plash va tashqi savdo balansining joriy operatsiyalar bo'yicha ijobiy qoldig'ini ushlab turish deb tushunish mumkin. Shu maqsadda davlat proteksionizm siyosatini qo'llashi hamda mahalliy ishlab chiqaruvchilarni himoya qilgan holda import hajmini cheklashi amalga oshiriladi, bu g'oyalar tashqi savdo amaliyotida XIV – XVIII asrlarda juda ommalashdi. Bu borada XVII asr oxiri XX asr boshlarigacha yirik iqtisodchi olimlar proteksionizm va erkin savdo tarafdorlari sifatida shakllangan holda qizg'in bahs va munozaralar olib bordilar, Adam Smit, Jon Meynard Keyns, Vayner va Eli Xeksher kabi olimlar o'zlarining ilmiy ishlarida yoritib berdilar.

Merkantilizmning amalda qo'llanishi

Merkantilistlar qarashlari asosida olib borilgan iqtisodiy siyosat qimmatbaho metallardan foydalanish va ularni ayriboshlash ustidan davlat nazoratini o'rnatilishiga olib keldi, hukumat jismoniy shaxslarga oltin va kumushni olib chiqib ketishni ta'qiqlashga harakat qildi, tartibni buzganlarga hattoki o'lim jazoni qo'llashgacha bo'lgan qonunlar joriy qilindi. Hukumat tashqi savdoni amalga oshirish huquqini ayrim kompaniyalarga aniq yo'nalishlarga amalga oshirishga ruxsat berdi, ularning asosiy maqsadi tashqi savdo balansini ijobiy qoldig'ini ushlab turish edi, o'sha davr uchun savdo monopoliyalari vujudga keldi, misol uchun "Hudson Bay Company" yoki "Dutch East India Trading Company" kabilar bir necha o'n yillar XVIII asrning ikkinchi yarmigacha mavjud bo'lib turdilar. Undan tashqari hukumat eksportga subsidiyalari berdi, iste'mol tovarlari importiga bojlarni joriy etdi, lekin eksport tovarlari ishlab chiqaruvchilar uchun import qilinadigan xom ashyoga import bojxona bojlarini bekor qildi. Merkantilistlarning g'oyalari ko'pgina davlatlarning iqtisodiy siyosatida qariyb bir yarim asr mobaynida to'liq hukmronlik qilgan, natijada XVIII asrning boshlarida xalqaro savdo chigallashgan sun'iy cheklovlar to'ri bilan o'raldi, savdo qoidalari milliy hukumatlar tomonidan ishlab chiqilgan holda ko'pincha bir biriga qarama qarshi ishlab chiqildi, bu esa yangi vujudga kelayotgan ishlab chiqaruvchilar manfaatlariga zid keldi.

XVIII asrning oxiriga kelib merkantilizm nazariyalari va davlat siyosati yangi sanoat inqilobi sabab chekinadi, yangi nazariya sifatida sho'a davr uchun klassik iqtisodiy siyosat yuzaga chiqadi, ayrim klassik maktab iqtisodchilari merkantilistlar fikrlarini noto'g'ri tushunchalar deb atadilar. Lekin XIX asrning boshlariga kelib merkantilizm yana iqtisodiy nazariyalarga nemis iqtisodchi - geosiyosatchisi Fridrix List tomonidan davlat maqsadlarini mustahkamlash maqsadida olib kirildi, u merkantilistlarning proteksionizm siyosatini tarbiyalovchi sifatida davlatning yangi rivojlanish bosqichiga olib chiqadi degan g'oyani ilgari surdi. Uning fikricha proteksionizmdan erkin savdoga davlat rivojlangandan keyin o'tishi kerak, sanoat ishlab chiqarish qishloq xo'jaligi hisobidan rivojlanmasligi kerak, bojxona proteksionizmi qishloq xo'jaligiga joriy qilinmasligi kerak, tarbiyalovchi proteksionizm aholisi ko'p bo'lgan, resurslari ko'p bo'lgan, iqlim yaxshi bo'lmagan va suv yo'lga chiqish imkoniyati mavjud davlatlar uchun joriy qilinishi kerak.

XX asrning boshlarida aniqrog'i 1936-yilda merkantilizm qarashlarining yangi himoyachisi sahnaga chiqadi, bu olim Jon Meynard Keyns edi, u klassik maktab vakillarining e'tiborsizlik qilgan nuqtalariga diqqatini qaratib, pul oqimi va foiz stavkasi o'rtasidagi bog'liqlik to'g'risida fikrlab ushbu ikki omil bandlik va investisiyalarni rag'batlantirishini aytadi. U merkantilizm qarashlarini o'rganar ekan "ilmiy haqiqatlar to'rt elementi"ni qayd etadi: birinchisi favqulotda yuqori foiz stavkasi boylik o'sishiga to'siq bo'lishi, ikkinchisi haddan tashqari raqobatning davlatlar uchun eksport va import tovarlari narxini foydasiz qilishi, uchinchisi ishsizlikning sababi sifatida pulning yetishmasligini tasavvur qilish, to'rtinchisi ijobiy savdo balansini qo'llab quvvatlash yo'li bilan foiz me'yorini pasaytirish orqali milliy manfaatlariga intilish ekanligi izohlab beradi.

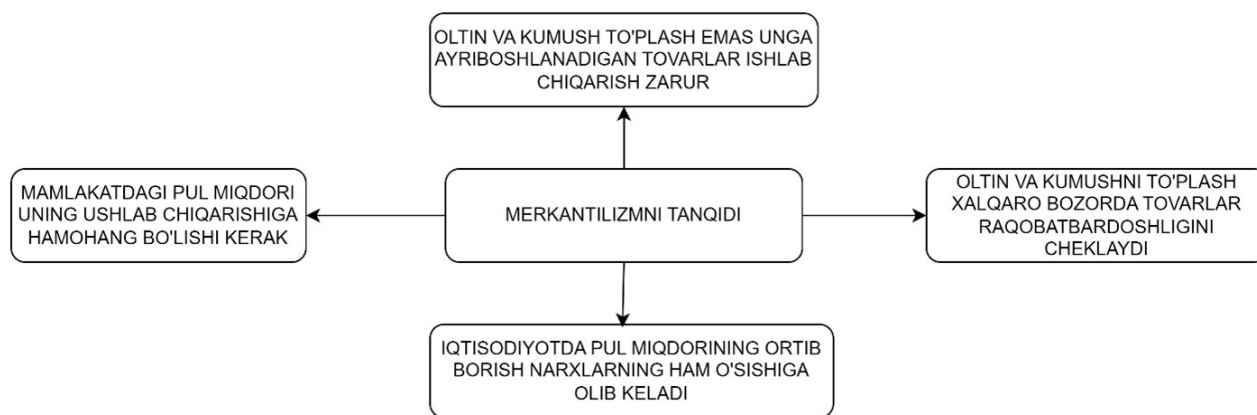
XX asrning o'rtalariga kelib merkantilizm qarashlari amalda tashqi savdoning yangi nazariyasi sifatida qayta qo'llanila boshlandi, misol uchun arzon import tovarlari milliy iqtisodiyotda ish o'rinarini yo'qolishiga olib keladi, avtomobilsozlik va boshqa milliy sohalar xorijiy raqobatdan himoya qilinishi kerak, jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish ichki bozorga xorijiy hamkorlarga yo'l ochib berish milliy sanoat ishlab chiqarishni yo'q qiladi degan fikrlarni bugungi kunda hattoki matbuot sahifalarida uchratamiz. Ishchilar mahalliy hukumatdan o'z ish joylarini himoya qilishini so'rashlari, dunyoning rivojlangan davlatlaridan tortib rivojlanayotgan yoki o'tish davri mamlakatlarida ham kuzatilishi mumkin, misol uchun Xitoy tovarlarini peshtaxtalarni arzon tovarlar bilan to'ldirib tashlashi hamda mahalliy ishlab chiqaruvchilarning ular bilan raqobatlasha olmasligi yoki Xitoy texnologiyasi asosida ishlab chiqarilayotgan tovarlar xom ashyosining aynan Xitoydan import qilinishi shular jumlasidandir. Yaponiya misolida esa birgina Xonda avtomobilini oladigan bo'lsak AQSH bozori uchun ishlab chiqarilgan turi Yevropa bozorlarida sotilishi mumkin emas ekan, va aksincha Yevropa bozorlari uchun ishlab chiqarilgan AQSH da sotilmaydi, sababi aytaylab har bir davlat o'zi uchun talablar ishlab chiqargan bo'lib shu asosda o'z bozorini himoya qiladi. Jahon savdo tashkiloti muzokarlarida ham milliy iqtisodiyotlar namoyondalari eksport yaxshi import yomon, davlat o'zaro tashqi savdoda bir birlariga yon bosishda tashqi savdo balansining qoldig'iga e'tibor qilishlari merkantilizm qarashlarining aks sadosi hisoblanadi. Misol uchun AQSH o'z portlarida xorijiy kemalarning yuk tashishiga qarshilik ko'rsatsa, Rossiya o'zining avia kompaniyalaridan tashqari boshqalarga o'z shaharlari orasida yo'lovchi tashishni ta'qiqlaydi, bu shuni ko'rsatadiki bugungi kunda tashqi savdoda merkantilizm qarashlari hamon tirikdir.

Merkantilizm tanqidi

Merkantilistlar xalqaro savdo nazariyalariga ulkan hissa qo'shdilar, ular mamlakatning iqtisodiy o'sishi muhimligi borasida o'z modellarini yaratdilar, bugungi zamonaviy iqtisodiyot uchun to'lov balansi tushunchasini ilk bor muomalaga kiritdilar. Merkantilistlarning birinchi cheklangan fikrlari bir davlat faqatgina boshqa davlat kambag'allashishi hisobiga xalqaro savdoda boyishi mumkin degan fikrlari edi, ular xalqaro savdo boshqa davlatning boyligiga ega bo'lish bilan emas balki davlat yetishtirgan moddiy ne'matlarga ham bog'liqligini tushunmadilar. Biroz keyin paydo bo'lgan fiziokratlar amalda deyarli tashqi savdoni inkor etganlar, ingliz faylasufi va iqtisodchisi Devid Yum birinchilardan bo'lib merkantilistlar fikrini inkor etganlardan hisoblanadi, xalqaro savdo borasidagi merkantilistlarning qarashlari unga klassik maktab g'oyalarini yaratishda turtki bo'lgan. Devid Yumga ko'ra "Iqtisodiyot tabiatini bilmaydigan davlatda tovarlar eksporti ta'qiqlanadi, barcha qimmatli va foydali ne'matlar ushlab turiladi yoki to'planadi, ular tushunmaydilarki bunday ta'qiqlar ularning maqsadlariga qarama qarshi harakatlanadi". Davlatning boyligi u to'plagan oltin va kumushlarda emas balki oltin va kumushga ayriboshlanadigan u yetishtirgan yoki yaratgan tovarlar hamda xizmatlarga bog'liq. Iqtisodiyot bilan yaxshi tanish bo'lgan davlatlarda ham to'lov balansining salbiy qoldig'idan qo'rqish, oltin va kumush zaxirasini kamyib ketishidan xavotir bor, menimcha sanoat va yetarli ishchi kuchi mavjud davlatlarda bundan qo'rqmasa ham bo'ladi deydi Devid Yum, bugungi kunda ko'pgina davlatlar sanoatini rivojlantirishga harakat qilishi ushbu fikrlarning qay darajada asosli ekanligini ko'rsatadi.

Undan tashqari pul miqdori real iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatmaydi balki narxlar oshishiga olib keladi, oltin va kumushlarni to'plash davlatning xalqaro raqobatbardoshligiga ta'sir etadi, pulning miqdori esa u xizmat ko'rsatadigan real iqtisodiyot hajmiga bog'liq kabi fikrlarni bildiradi.

"Narx – Oltin - Oqimlar" o'zaro bir biriga ta'sir etuvchi mexanizmini ishlab chiqib, Devid Yum oltinnig ko'payishi natijasida erishilgan savdo balansining ijobiy qoldig'i mamlakat ichkarisiga pul taklifini oshirishi natijada ichki narxlar va oylik ish haqlari oshishiga olib kelishini aytadi, buning oqibatida xalqaro raqobatbardoshlik yo'qolishini ta'kidlaydi, sababi eksport uchun ishlab chiqariladigan tovarlar xom ashyosining ham narxi oshadi. Uning teskarisida mamlakatdan oltin va kumush chiqib ketishi, narxlar tushishiga va ish xaqi kamayishiga olib kelishini, natijada xalqaro raqobatbardoshlik oshib borishini ta'kidlaydi, sababi ichki bozordagi resurslarning narxi pasayishi oqibatida eksportga chiqariladigan tovarlarning narxi ham tushishi nazarda tutiladi.

3-rasm: Merkantilizm tanqid qilgan asosiy g'oyalar³

Ushbu fikrlardan kelib chiqqan holda Devid Yum tashqi savdo balansini 4 bosqichli o'zini o'zi muvozanatlashtiruvchi jadvalini taqdim etadi, unga ko'ra A davlat bilan B davlat biri biri bilan savdo qilganda A davlat musbat qoldiqqa ega deb tasavvur qilsak, ya'ni eksport importdan ko'p, B davlat esa manfiy qoldiqqa ega ya'ni eksportga nisbatan import ko'p holat, quyidagi taxminiy shartlar bajarilgandagi holatda u yaratgan jadval ish beradi: muomaladagi pul miqdori va narxlarning o'zaro bog'liqligi mavjud (keyinchalik bu pul miqdori nazariyasi degan nom olgan); har bir davlatda ishlab chiqarish omillarining to'liq band deb olinishi; sotiladigan tovarlar narxlari elastik (narxning oshishi sotiladigan tovarlarga xarajatlarni kamaytiradi va aksincha narxning tushishi sotiladigan tovarlarga bo'lgan xarajatlarni oshiradi); ishlab chiqarish omillari va tovarlar bozorida sog'lom raqobatning hukmronligi; milliy valyuta oltin va kumushga erkin ayriboshlanadi (keyinchalik bu oltin standarti atamasi deya nomlangan). Ushbu shartlar bajarilgan holda quyidagi ko'rinish yuzga keladi (1-jadval):

1-jadval: Devid Yumnnng tashqi savdo balansini 4 bosqichli o'zini muvozanatlashtiruvchi jadvali⁴

	A davlat	B davlat
	$X > IM$	$X < IM$
1 bosqich	Sof oltinning kirib kelishi	Sof oltinning chiqib kelishi
2 bosqich	Pul massasining o'sishi	Pul massasining qisqarishi
3 bosqich	Ichki narxlar va ish haqining o'sishi	Ichki narxlar va ish haqining qisqarishi
4 bosqich	Raqobatbardoshlikning yo'qolishi, eksport tovarlar narxlari oshishi va import o'sishi	Raqobatbardoshlikning oshishi, tovarlar eksporti hajmi ortishi va import qisqarishi
Natija	$X = IM$	$X = IM$

Bunday holatda yopiq zanjir paydo bo'ladi: ijobiy savdo balansi → pul oqimi kirib kelishi → ichki narxlarning oshishi → raqobatbardoshlikning pasayishi → manfiy savdo balansi → pulning chiqib kelishi → ichki narxlarning tushishi → raqobatbardoshlikning oshishi → ijobiy savdo balansi. Natijada pul oqimi aholining turmush farovonligi ortishiga xizmat qiladi, sababi pul oqimlari real iqtisodiyotdagi jarayonlarni o'zida aks ettirib narx darajasiga ta'sir etishi mumkin, lekin tovarlar va xizmatlar yaralishiga ta'sir etmaydi. Bunday oddiy mexanizmni yozish orqali minimum to'rtta hodisa kutilishi ochiqdan, bu esa o'z navbatida nafaqat tashqi savdo balki xalqaro iqtisodiyot nazariyalarida ham muhim o'rin tutuvchi elementlar sifatida bugungi kunda qadrlanadi: ochiq bozor iqtisodiyotini o'zini o'zi boshqarishi; pul miqdori nazariyasi (iqtisodiyotdagi pul o'tkazmalari uning chiqqan pul miqdori va chetdan kirib kelgan pul miqdoriga bog'liqligi); inflyasiyaning monetar xarakteri (narxlar darajasi mamlakatdagi pul miqdoriga bog'liqligi); real valyuta kursi (mamlakatning eksport - import hajmi uning ichki narxlarga bog'liqligi). Bugungi kunda bu shartlar ancha qattiqlashdi: pul miqdori nazariyasi, ishlab chiqarish omillaridan foydalanish; tovarlar va omillar bozorida erkin raqobat; valyutaning erkin konvertatsiya qilinishi (ayriboshlanishi) kabi ko'rinishga keldi.

3 Muallif ishlanmasi.

4 Aleksey Kireev "Xalqaro mikroiqtisodiyot" Moskva 2014 yil.129-bet

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqotlar olib borishda tashqi savdoni korxona miqiyosida va milliy iqtisodiyot doirasida tashkil etish borasida merkantilistlar fikrlaridan bugungi kunda olish mumkin bo'lgan xulosa quyidagicha:

- tashqi savdoni tashkil etishda davlatning tashqi siyosatini chuqur bilmasdan turib xalqaro savdo bilan shug'ullanaman degan tadbirkor yutqazadi.
- tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki bugungi kunda merkantilistlarning fikrlari aksariyat rivojlanayotgan davlatlarning tashqi savdoni amalga oshirishda dasturi amali bo'lib xizmat qilmoqda, lekin shuni unutmaslik kerakki xom ashyo resurslariga boy davlatlar uchun merkantilizm g'oyalari qo'l kelishi mumkin, ammo resurlari chegaralangan davlatlar uchun tashqi savdoni erkinlashtirish zarur hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Tadbirkorlarning barqarorlik reytingi joriy etiladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti 15-yanvar 2024-yildagi tadbirkorlik reytingini joriy qilish taqdimoti bilan tanishuvi. Xalq so'zi gazetasi. 2024-yil 16-yanvar 11(8634) soni.
2. Prezident Shavkat Mirziyoyev raisligida 16-yanvar kuni 2024-yilda makroiqtisodiy barqarorlik va iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash bo'yicha ustivor vazifalar muhokamasi yuzasidan videoselektor yig'ilishidagi nutqi. Xalq so'zi gazetasi 2024-yil 17-yanvar №12(8635)soni.
3. A. Razzoqov, Sh. Toshmatov, N. O'rmonov "Iqtisodiy ta'limotlar tarixi" Darslik. Toshkent "Iqtisodiyot - Moliya"2007.
4. Sh.X. Toshmatov, N.I. Xasanova "Iqtisodiy ta'limotlar tarixi" O'quv qo'llanma. Toshkent "Iqtisodiyot dunyosi"2021y.
5. N.X.Hakimov "История экономических учений" Учебник. Tashkent "Imzo Print Media Grup"2022g.
6. А. П. Киреев "Международная микроэкономика" Учебник. Москва "Международные отношения"2014г.
7. А. М. Орехов "Методы экономических исследований" Учебное пособие. Москва "Инфра – М" 2014г.
8. Под редакций М.С. Мокеев "Методология научных исследований" Учебное пособие. Изд. Юрайт Москва 2015г.
9. Hugo Bromley. "England's Mercantilism: Trading Companies, Employment and the Politics of Trade in Global History, 1688–1704." University of Cambridge, UK 2023. <https://www.researchgate.net/publication/376583889>.
10. N.S. Ismailova, U.A. Dadabayev "O'zbekistonning jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishining o'ziga xos xususiyatlari" Monografiya. TDIU. "Ilm – fan va innovatsiya" nashriyoti Toshkent 2023-y.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.